

ALAPJOGOKÉRT
KÖZPONT

MI VESZÉLYEZTETI A DEMOKRÁCIÁT? II.

A GLOBALIZMUS DEMOKRÁCIA ELLENI IDEOLÓGIAI ESZKÖZTÁRA:
KULTURÁLIS MARXIZMUS ÉS A LIBERÁLIS DEMOKRÁCIA
MINDENEKFELETTISÉGE

Fricz Tamás

2020. július 23.

Mi veszélyezteti a demokráciát? II.

A globalizmus demokrácia elleni ideológiai eszköztára:
kulturális marxizmus és a liberális demokrácia mindenekefelettsége

Veszélyben van a demokrácia a 21. században, ám a veszély nem elsősorban a politikai szélsőségek irányából érkezik, hanem a globális – elsősorban pénzügyi – elit és a hozzájuk kapcsolódó globalista hálózatok felől. Ennek a nemzetek feletti, kozmopolita elitnek ugyanis útjában van a demokratikus intézményrendszer és eljárás mód, amely a nemzettudat mellett az utolsó, mely akadályokat gördít a globális, államok és társadalmak felett álló piac megvalósítása elé.

A globális elit – melyről az utóbbi években két fontos könyv jelent meg az Egyesült Államokban¹ – immáron egyre kevésbé titkolt célja egy kozmopolita világtársadalom létrehozása, amelyben az identitásukat veszített, fogyasztópolgárrá degradált, atomizált emberek tömegei könnyen manipulálhatóak és irányíthatóak lesznek. Egy ilyen „szép új világban” elérhető a globális piaci profit maximalizálása. Másfelől – s ez is az alapcélok közé tartozik – a világkormányzás kordában tartaná az embereket, ellehetetlenítené a lázadásokat és felkeléseket, kitörne az „örök béke” (Immanuel Kant). Az az örök béke, amely a koporsók békéje lenne, mert megszüntetne minden hagyományos emberi közösséget, a családtól a nemzetig, amelyben és amelyért élni lehet és élni érdemes.

Nemrég halt meg idősebb George Bush, volt amerikai elnök, megrögzött globalista; ő volt az, aki a hidegháború befejeződése, a kommunizmus bukása, s a világ egypólusúvá válása kezdetén nyíltan és többször beszélt az Új Világrendről, először 1990. szeptember 11-én. Nos, ebben az új világrendben – ha megvalósulna – sokkal fontosabb a liberalizmus, mint a demokrácia, mert a cél itt éppen az, hogy a világ sorsáról ne a buta, tudatlan, maradi állampolgárok döntsenek nemzetállami keretek között, hanem a kiválasztott, erre hivatott, „liberális” elit.

A 21. században a globalista elit világszemléletét nem pusztán a gazdaság, hanem a politika, a társadalom és a kultúra területére is ki akarja terjeszteni, s ezzel

¹ David Rothkopf: *Superclass: The Global Power Elite and The World They Are Working*. Farrar, Straus and Giroux, 2008 és Peter Phillips: *Giants – The Global Power Elite*, 2018.

egyfajta univerzális választ kíván felkínálni az emberiség számára. De vajon honnan meríti ehhez a szellemi muníciót?

A kiindulópont természetesen a neoliberais gazdaságfilozófia, mely a piac – a globálissá vált piac – mindenhatóságát hirdeti a (nemzet)állam beavatkozásával szemben. A neoliberalizmus mellett jelent meg a hatvanas évektől kezdve a kulturális marxizmus, mely a társadalom és a kultúra gyökeres megváltoztatását tűzte ki célul, illetve a kilencvenes évektől a liberális demokrácia politikai ideológiája, amely az állam, a nemzetállam és a demokrácia átalakítását igyekszik a világ egészében általános normává tenni.

A neoliberalizmus gazdasági oldala közismert; érdemes viszont a kulturális marxizmus gyökereivel és legfőbb mondandóival foglalkoznunk, mert összefüggésben áll a demokrácia liberalizmus általi felülírásának szándékával.

Kulturális marxizmus, mint szélsőséges liberalizmus

A kulturális marxizmus gyökerei egészen az első világháborúig, illetve a húszas évekig vezetnek vissza. Két marxista teoretikus, az olasz Antonio Gramsci és a magyar Lukács György hasonló következtetésekre jutottak: úgy vélték, hogy a munkásság sohasem fogja felismerni a saját érdekeit addig, amíg meg nem szabadulnak a nyugati kultúra hagyományaitól, különös tekintettel a keresztény vallásra és egyházra, a nemzettudatra, illetve a klasszikus polgári családokra épülő létmódra. Lukács, aki kommunista körökben nagy elismerésnek örvendett, 1919-ben azt a kérdést tette fel: ki fog megmenteni minket a nyugati kultúrától? Arra az álláspontra jutott, hogy a marxista földi paradicsom létrejötte előtt a legnagyobb akadály a nyugati kultúra – ettől kell tehát megszabadulni. Ennek érdekében pedig egy olyan ideológiát kell felépíteni, amely szellemi és érték-alapjaiban rengeti meg e több évszázados kultúrát.

Nos, ennek szellemében 1923-ban Németországban, Frankfurtban – egy Felix Weil nevű ember kezdeményezésére és finanszírozásával – létrejött a Társadalomkutató Intézet, amelyet a későbbiekben már Frankfurti Iskola néven emlegettek. Célja pontosan az volt, hogy a gazdasági alapú marxizmusból kulturális marxizmust hozzon létre.

Miben áll a kulturális marxizmus újítása? Abban, hogy új elnyomottakat állít a gazdasági elnyomottak, a munkásság helyére. Mindez a klasszikus, gazdasági marxizmus mintájára zajlik: Marxnál a dolgozók és parasztok az eleve jók, míg a burzsoázia, a tulajdonosok és munkáltatók eleve rosszak, a kulturális marxizmusban pedig bizonyos – szexuális, etnikai, vallási stb. – kisebbségek a jók,

míg a nemzetet alkotó, azt fenntartó fehér középosztály az ab ovo rossz, a Gonosz. Így az „új elnyomottak” például a feminista nők (a nem feminista nők persze nem azok, ők elnyomók), a feketék, a spanyol ajkúak, az iszlámhoz tartozó kisebbségek, a melegek, a LMBTQI-csoportok, az ateisták stb. Ők tehát a megtestesült jók, míg a középosztálybeli fehér férfiak, a keresztények, a hazafiak és patrióták a gonoszok, s mint egyfajta új burzsoázia, súlyosan elnyomják az előbb említett kisebbségeket. (A George Floyd halála után Nyugaton kitört tüntetéssorozat és szobordöntögetés mögött is a kulturális marxizmus ideológiája áll.)

A kulturális marxisták szerint a többség kulturális elnyomása ellen fel kell lázadni, s ennek megfelelően el kell foglalni az egyetemeket, a médiát és a sajtót, a közvéleményt, a civil társadalmat, a kutatóintézeteket, minden helyet, ahol a saját nézeteket lehet terjeszteni. Ha ez a kisajátítás (miként a klasszikus marxizmusban a tőke kisajátítása) megtörténik, akkor ki kell alakítani a közvéleményben egy politikailag korrekt (political correct, PC) nyelvezetet, amely minden létező, születéstől fogva vagy a hagyományokból következő különbséget – legyen az faji, nemi, etnikai, vallási – nem létezőnek tekint, dekonstruál, s az emberek individualitására, szabad identitásválasztására vezeti vissza a létmódot. Minden ember egyenlő abban, hogy szabadon dönti el, milyen etnikumhoz, nemhez, valláshoz kötődik, s bármilyen, az államtól vagy a társadalomtól eredeztethető, szabályozásból, hagyományból, vagy erkölcsi követelményekből eredő kényszerítést bármilyen adott intézmény elfogadására alaptól elutasít.

A kulturális marxizmusnak a political correctness-en túl három fontos eleme van:

1. *A kritikai elmélet (Critical Theory),*

amelynek lényege minden fennálló intézmény, rend, szokás, norma és gyakorlat támadhatósága, kritizálása, ugyanis kiindulópontja szerint az intézmények olyan építmények, amelyek mesterségesek és lerombolhatóak, ha az egyéni szabadságot gátolják. Erich Fromm alapozta meg például a szexuális másság iránti feltétlen tiszteletet, ugyanis abból indult ki, hogy a szexuális, nemi különbségek sem mások, mint társadalmilag meghatározott és kényszerített állapotok, nem a természettől valók, s ezáltal megváltoztathatók (így jutottunk el 2016-ra a svédországi semleges vécéig).

Ebből már következik, hogy a hagyományos nyugati kultúra intézményei is kritizálhatóak; többek között kritizálható a nemzettudat, amely ebben a

megközelítésben káros, más nemzeteket elnyomni akaró nacionalizmusként jelenik meg, és helyettesíthető az egyén szabadságát sokkal jobban szolgáló kozmopolitizmussal, világpolgársággal. Kritizálható a nemzetállam, mely béklyókba helyezi az individuumot, helyette sokkal adekvátabb az államnélküliség vagy a világkormányzás. Kritizálható a vallás (mint a társadalom intézménye), mert olyan építmény, amely hamis tudatra épít és agresszívan befolyásolja az egyént, s kritizálható a hagyományos, férfi és nő házasságára és gyerekvállalására épülő család, mert ez is csak társadalmi építmény, amely az individuális önkiteljesítés elé állít „mesterséges” akadályokat. Vagyis: kritizálható az állam és a társadalom minden olyan intézménye, amely évszázadok óta megvan és működik.

(Itt és ezen a ponton érthetjük meg azt is, hogy a neoliberálisok egyértelműen az Európába irányuló migráció pártján állnak. Ennek oka egyszerűen az, hogy amíg a konzervatív, nemzeti és keresztény beállítottságú emberek őrizni és védeni kívánják az európai kultúrát és civilizációt, addig előbbiek nem látnak megvédendő értéket ezekben az értékekben és intézményekben, mert úgy látják, hogy a nyitottság az egyéni szabadság garanciája, s nem az elzárkózás; utóbbit rasszizmusnak, előítéletességnek és antihumanizmusnak állítják be. Ezért ők tudomásul veszik vagy vennének egy multikulturális, identitását vesztett, kevert fajú Európa létrejöttét, mert ez is közelebb vinné a kontinenst a kozmopolita létforma felé.)

Az egyetlen szféra, mely mentes az egyén korlátozásától, az éppen a piac, amely az egyéni ötletekre, vállalkozásra, önmegvalósításra épít. Itt halmozódik fel az a tudás, önismeret, szakértelem és szabadság, amely egyedül képes arra, hogy egy új rend alapjává váljon.

2. *A fentiekből következik a dekonstrukció elve, amely alapján nemcsak*

kritizálható, hanem lebontható és újraépíthető minden, legyen az egy szöveg, egy szokás, egy intézmény stb. Ebben az értelemben bármilyen, a hagyományok és a szokásjog alapján álló értelmezést meg lehet szüntetni, s új értelmezést lehet adni a dolgoknak; például a régi rend, az állam-piac-társadalom építménye is lerombolható és egy újjal helyettesíthető (például egy kozmopolita rend is felépíthető).

3. *Mindezek alapja és kiindulópontja a módszertani individualizmus.*

Ahogy Molnár Tamás írja, a liberalizmus az egyént helyezi előtérbe az intézményekkel szemben, ebből a szempontból fontos a Karl Popperhez köthető

nominalizmus is. Popper a következőképpen fogalmaz: „A társadalomelmélet feladata az, hogy körültekintően szociológiai modelleket konstruáljon és elemezzen, deskriptív vagy nominalista terminusokban, vagy másképpen szólva: individuumok terminusaiban, magatartásaikkal, elvárásaikkal, kapcsolataikkal stb. vetve számot – amiért is e posztulátum »módszertani individualizmusnak« nevezhető.”². Molnár így folytatja: „William Ockham, Popper és más liberális szerzők eszméjéből származik a gondolat, hogy az ember nem megismerhető, nem »érvényes«, csak akkor önmaga, amikor elkülönül a mítoszokból és hamis ideákból összegyúrt irracionális (! – F. T.) környezetéből: nyelvtől, családi befolyástól, nemzeti, vallási és egyéb determinizmusoktól. Az emberek tehát mindenütt és mindenkor azonosak; a különbségek és a konfliktusok, a csapások, a nyomorúság, a szolgaság és a kizsákmányolás okai a kollektív képzetek és szimbólumok (a Bacon-féle *idola flori*).”³

Ebből a módszertani individualizmusból vagy nominalizmusból érthető meg, hogy a kritikai marxizmus számára miért a legfontosabb szféra a piac. Az egyén ugyanis felette van az intézményeknek, a természetnek, a társadalomnak és az államnak; minden, amit születése után ráaggatnak, amibe belehelyezik és belekényszerítik, csak egy zubbony, amiből ki kell bújni és utána el kell döntenie, hogy mit akar. A liberalizmus által kialakított társadalom csak egalitárius lehet, amely csereüzletekre és kompromisszumokra épül, kivéve a gazdaságot, ahol viszont a kiemelkedő tehetségek szakértelme és hatékonysága szükséges ahhoz, hogy létrejöjjön a társadalmi dinamizmus, a fejlődés, a modernitás. A piac, s főleg a globális piac az, amelyben megtalálható a kellő individualitás, a kellő tudás, a kellő szabadság; itt nincsenek előítéletek, irracionális, érzelmek, csak egyéni érdek van, amit mindenki felismer és képvisel.

A fentiekből talán már világos, hogy ezen a ponton, a piac piedesztálra emelésében találkozunk össze a legerősebben a neoliberais eszme és a kritikai marxizmus; mind a két tábor hívei, képviselői hamar felismerték a két irányzat rokonságát, egymáshoz illőségét. Nyugodtan mondhatjuk, hogy a neoliberalizmus társadalmi és kulturális oldala a kritikai marxizmus, míg az utóbbi gazdasági kivetülése a neoliberais irányzat. Együtt, egymást erősítve képviselik és inspirálják a globális piac uralmát nemzetállam és társadalom felett.

2 Id: Molnár Tamás: Liberális hegemonia. Kairosz Kiadó, 2001. 62-63.o.

3 Id. mű, 63.o.

Gondoljunk bele abba, hogy a mainstream médiában és sajtóban megszólaló neoliberális szerzők és közéleti szereplők, ha éppen gazdasági és pénzügyi problémák merülnek fel, mindig és szinte ösztönösen az úgynevezett „befektetők”, a „piac”, a „cégek”, a „részvénypiacok”, a „brókerek” (ugye ismerősek ezek a szavak?) érdekeire hivatkoznak, s mindig azt figyelik árgus szemekkel, hogy mit mondanak, mit javasolnak, mit cselekednek, mit lépnek stb. ők a kiélezett helyzetekben – de bármikor máskor is. A kozmopolita elit követői számára ők az elsődleges hivatkozási pontok, miközben kevéssé jut eszükbe a társadalmi többségnek a mindenkori szempontjait és problémáit figyelembe venni.

S éppen itt „ér össze” egymással a kulturális marxizmus, a neoliberális gazdaságfilozófia és a liberális demokrácia gondolköre: szerintük a társadalmakat nem az ostoba tömegek, a konstruált nagyközösségek, a „többség” viszik előre, hanem a tehetséges, kiemelkedő – horribile dictu beleszületett – egyének, akik a mindenkori kisebbség, a kiválasztottak szűk csoportját képezik. Ők azok, akik vezetésre hivatottak; s itt már el is jutottunk a liberalizmus magasabbrendűségéhez, a liberalizmus elsőbbségéhez a demokráciával szemben.

Lépések a demokrácia liberális „felülírására”

A globális elit, támaszkodva a neoliberális gazdaságfilozófia és a totális individualizmust hirdető kulturális marxizmus állítólagos „sikereire”, elérkezettnek látta az időt a politikai viszonyok átalakítására is. A cél azóta nem más, mint a globális piac uralmának kiterjesztése a nemzetállamra, mely utóbbi a saját területén belül még mindig kellő jogi és kényszerítő erővel rendelkezett/rendelkezik ahhoz, hogy szembe menjen a globális piaci szereplők akaratával. Ráadásul az állam döntéseinek megalapozottságát, erejét a választásokon megszerzett, társadalmi – többségi – támogatottság adta/adja, ez tette minden egyes, nemzetgazdaságot és nemzeti kultúrát védő lépését legitimé. Ha tehát a globális elit a nemzetállamot akarja „varázstalanítani” (hosszabb távon megszüntetni), akkor ahhoz a nemzetállam keretei között működő demokrácia intézményét is meg kell támadnia.

Milyen módon lehet ezt elérni? Úgy, hogy ha a liberalizmus és a demokrácia kényes egyensúlyára épülő rendszerét megbontják (kritizálják és dekonstruálják), s azt kezdik hirdetni, hogy a két elv egyensúlya felborult, s a demokrácia, másképpen a többség önkénye, (autokrácia, féldiktatúra stb.) jött létre.

Ennek kifejtéséhez azonban lépünk egy kicsit hátrébb.

Bármilyen meglepően is hangzik, és bármit is állítanak erről a liberálisok, a liberalizmus és a demokrácia nem természetes szövetségesei egymásnak. Azért nem, mert a liberalizmus alapjaiban elitista eszme, míg a demokrácia plebejus, vagyis népi indíttatású gondolat. A liberalizmus az önmagáról gondoskodni tudó, döntésképes, tehetséges egyénből indul ki, aki számára az állam korlátozó tényező szabad akarata érvényesítése előtt, míg a demokratikus elv a nemzetközösség egészének akaratát fejezi ki, melyet éppen az államon keresztül juttat érvényre. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a liberalizmus a kiválasztottak ideológiája, míg a demokratikus elv a többség, ha tetszik, az „alul lévő” akaratát hordozza.

Ez a kezdeteknél, a klasszikus liberalizmus időszakában még nem vált egyértelművé, hiszen az egyéni és polgári szabadságjogok, a törvény előtti egyenlőség elve, a jogállamiság megteremtése mind olyan célok voltak, amelyek nemcsak a liberális elitkörök, hanem a legszélesebb néprétegek számára voltak vonzó és elérendő célok, amelyek gyakran forradalomban öltöttek testet a 19. században. Nem beszélve arról, hogy a klasszikus liberalizmus a szabadság gondolatát még összekötötte a nemzeti szuverenitás kivívásával, mint kollektív céllal.

A mai, globalista liberalizmus viszont már abból indul ki, hogy mindig van egy kiválasztott réteg, amelyik méltó arra, hogy egy országot vagy a világot vezesse. Az kedvező, hogy ha ez a réteg szabad választásokon kerül hatalomra, hiszen így nagyobb a legitimitása, de ha ez nem megy – mert a „tömegek”, a „plebsz” ostoba döntéseket hoz –, akkor más módon is meg lehet szerezni a hatalmat (delegálással, informális úton, gazdasági erővel, médiauralommal stb.). A 21. század második évtizedében már jól látszik, hogy jelenleg egy globalista, nemzetek feletti, óriási erőforrásokkal rendelkező pénzügyi, politikai és médiaelit az, amelyik vindikálja magának a jogot arra, hogy uralkodjon – s ehhez a liberalizmus eszméjének mai, eltorzított változatát használja fel.

A liberalizmus tehát a „fent”, míg a demokrácia a „lent” filozófiája és gyakorlata. Másfelől, a liberalizmus az egyént és a kisebbségek jogait védi, a demokrácia viszont a többség uralmát hangsúlyozza. Hogyan is férhetnének meg egymással?

Persze ez szándékosan provokatív kérdés a részemről. Annál is inkább, mert valójában az lenne a kívánatos, ha a két eszme kiegészítené egymást. Hiszen a klasszikus liberalizmus két alappillére, az egyéni és állampolgári szabadságjogok,

illetve a joguralom, az állami önkénytől való védelem joga, másfelől a demokrácia elköteleződése a népszuverenitás és az általános választások mellett egyaránt egy modern polgári társadalom alappillérei.

Ugyanakkor tény, hogy történelmileg is külön utat jártak be. A liberalizmus a középkor után történelmileg előbb „érkezett”, mint a demokrácia. A 19. században a nyugati országokban már több helyen bevezették a polgári szabadságjogokat, a törvény előtti egyenlőséget, illetve az alkotmányos jogállamot, miközben a választásra jogosultak még a lakosság tíz százalékát sem érték el. Az általános választójog csak fokozatosan terjedt el Nyugat-Európában, ami összefüggött a néptömegek tömeges politikai emancipációjától való félelemmel.

A második világháború után, a hidegháború kényszerítő körülményei között azonban mégiscsak létrejött a két elv közötti „nagy találkozás”, s a nyugati féltekén megalakultak az általános választójogra épülő liberális demokráciák. Döntően azért, mert a szovjet kommunizmussal szemben bizonyítani kellett a nyugati kapitalizmus magasabbrendűségét.

Azonban: a negyvenes évektől a kilencvenes évekig nem az eszmék egyesültek, hanem a két eszméből következő gyakorlatok intézményesültek. Tehát nem elsősorban ideológiai, hanem jogi-intézményi-szervezeti összekapcsolódás, a két elv – a liberalizmus és a demokrácia – egyfajta kompromisszuma valósult meg ezekben az évtizedekben a nyugat-európai államokban. A két elv közötti feszültség ebben a korszakban is fennállt, viszont a hidegháború, a Szovjetunióval szembeni politikai, ideológiai, gazdasági és katonai küzdelem, tehát a geopolitikai érdekek arra kényszerítették a nyugati országokat, hogy tompítsák, háttérbe szorítsák az elitek és a nép közötti konfliktusokat – többek között éppen egy erőteljes jóléti politikával, a jóléti állam felépítésével.

Mindez nem jelentette a liberalizmus elitista jellegének megszűnését, hanem azt, hogy a liberális elitkörök ekkor, a hidegháború körülményei között elfogadták, tudomásul vették a demokratikus eljárásokat, tiszteletben tartották a választások eredményeit, a népakaratot, mert a nemzetközi közvélemény előtt - a komparatív előnyszerzés érdekében - ilyen módon is demonstrálni akarták a nyugati rendszer fölényét a kommunizmussal szemben.

Ebből következik, hogy a liberális demokrácia intézményrendszere ekkoriban viszonylag sikeresen valósította meg a többség és a kisebbség, a kormányzati hatalom és az ellenzék közötti egyensúlyokat, a liberalizmus nem emelkedett a

demokrácia fölé. Jómagam sokáig tanítottam egyetemeken demokráciaelméletet, s a hallgatóknak egy nagyon egyszerű példával világítottam meg liberalizmus és demokrácia elveinek „összefésülését”. Feltettem a kérdést: a kétszer 45 perces órák között legyen-e szünet, vagy tartsuk egyben a kettőt? A többség döntése alapján eltekintettünk a szünettől, de sokan voltak, akik szerettek volna szünetet, hiszen a tömény unalmat csak így lehet kibírni. Elmondtam nekik: valahogy döntenünk kellett, s a demokratikus elv alapján többségi döntés született az összevont órák mellett. Ám, a liberalizmus elvei mentén, az „alulmaradt” kisebbségnek garantáljuk, hogy kitarson a szünet fontossága, tehát saját meggyőződése mellett hátrány ezért nem érheti, sőt minden lehetősége megvan arra, hogy a későbbiekben megfordítsa a többségi viszonyokat a saját javára és a későbbiekben újra szavazzunk az ügyről. A kiindulópont tehát a demokrácia, amelyet a liberális elv „korrigál”, de nem szünteti meg.

Visszatérve a történelemre: a Szovjetunió felbomlásával, a kommunizmus bukásával és a világ „egypólusúvá” válásával gyökeresen megváltozott a helyzet. Stratégiaváltás következett be: a liberális elithez tartozó Francis Fukuyama híres-hírhedt tanulmányában és utána könyvében⁴ meghirdette a liberális demokráciák végső győzelmét, s a globális liberális elit innentől kezdve nem is igazán rejtette véka alá, hogy ez valójában nem jelent mást, mint a liberalizmus győzelmét a demokrácia felett.

Még ebben az évtizedben, 1997-ben írt egy elhíresült tanulmányt az indiai származású amerikai politológus, Faared Zakaria Az illiberális demokrácia virágzása (The Rise of Illiberal Democracy) címmel a globális elit egyik legmértvadóbb lapjában, a Foreign Affairsben (Zakaria egyébként tagja a globalista „fellegvárnak”, a Külkapcsolatok Tanácsának, mely kiadja a lapot is)⁵. Lényegében Zakaria vezette be a nyugati közvéleménybe az illiberális demokrácia fogalmát, amelyben azt hangsúlyozza, hogy egyre több olyan ország van, ahol ugyan szabad választásokat tartanak – tehát demokratikusak –, de a kormányzatok a megszerzett többségi hatalommal visszaélnak, korlátozzák a szabadságjogokat, a kisebbségek jogait, az ellenzéket, hiányzik a fékek és ellensúlyok rendszere – tehát nincs liberalizmus. Tudjuk, hogy Zakaria (aki időközben tévés celebbé vált, talán nem teljesen véletlenül!) fogalma az azóta

4 The End of History. The National Interest, 1989, Summer, és A történelem vége és az utolsó ember. Európa, 1994.

5 Faared Zakaria: The Rise of Illiberal Democracy. Foreign Affairs, 1997, Vol. 6., Nov-Dec. 22-43.

eltelt két évtizedben micsoda karriert futott be a liberális közvélemény előtt, s azt is tudjuk, hogy ezt a fogalmat egyfajta furkósbotként használják azokkal az országokkal és kormányokkal szemben – lásd a magyar és a lengyel kormány –, amelyek nem a liberális elit elvárásai szerinti elveket vallanak, és nem is úgy működnek.

Érdeemes észrevenni, hogy Zakaria az 1997-es tanulmányában igen nyíltan ír arról, hogyan is kell gondolkodni liberalizmus és demokrácia viszonyáról. Megdöbrentő módon azt állítja, hogy még mindig jobb egy félautokratikus rendszer, mint egy, a szabad választásokon megszerzett, többségi hatalmára hivatkozó, de azzal visszaélő kormányzat. Íme, az idézet: „A szabad és tisztességes választások hiányát hibának kell tekinteni, nem a zsarnokság meghatározásának (! – F. T.). A választások a kormányzás fontos erényei, de nem minősülnek egyetlen erénynek. A kormányt az alkotmányos liberalizmussal összefüggő mércékkel kell megítélni. A gazdasági, polgári és vallási szabadságjogok, az autonómia és a méltóság e mérce középpontjában állnak. Ha egy korlátozott demokráciával rendelkező kormány folyamatosan kiterjeszti ezeket a szabadságjogokat, akkor azt nem szabad diktatúrának nevezni.”

Ezek világos mondatok: Zakaria, a rendkívül befolyásos Foreign Affairs és a mögötte álló liberális elit szerint, ahol nincsenek szabad választások, ott nem feltétlenül van zsarnokság – legfeljebb „hibák”. Véleményem szerint nagyjából ekkortól indul el a liberális főáramlatban az a napjainkban különösen felerősödő irányzat, amely a demokráciában nem partnert és szövetségest lát, hanem akadályt. Akadályt az előtt, hogy létrejöjjön egy nemzetek feletti, a nemzetállami szuverenitást megszüntető globalizmus, létrejöjjön az Európai Egyesült Államok és a világpolgárság.

Amikor tehát a liberális demokráciáról hallunk, nem árt tudatosítanunk, hogy ez nem más, mint szemérmes kifejezése a demokrácia háttérbe tolásának, egy régi-új *liberális elitizmus* létrejöttének. Ennek jellemzői többek között: az elitek uralma, a választások semmibe vétele, a közvetlen demokratikus formák (népszavazás) elvetése, a mindenkori kisebbségek „zsarnoksága” a többség felett, a népuralom, mint „populizmus” elleni fellépés.

Különösen fontos ezzel összefüggésben, hogy a globális liberális elit és annak kiszolgálói (politikuskok, pártok, kormányok, médiumok, álcivil szervezetek, nemzetközi szervezetek, az Európai Unió elitje stb.) azokat az országokat támadja meg és kritizálja, amelyek szívósan védik nemzetállami szuverenitásukat

és ragaszkodnak saját demokratikus játékszabályaikhoz (miként ezt Európában leginkább a közép-európai országok, s különösen Magyarország teszi).

Az érintett országok kritizálói ilyenkor több „húron” játszanak. Egyrészt azt hangoztatják, hogy a többség által választott kormány, visszaélve a hatalmával, megszünteti a fékek és ellensúlyok rendszerét, elnyomja a kisebbség és az egyének hangját, nem ad nekik lehetőséget ellenvéleményük kifejtésére és képviselésére, csorbul a médiaszabadság, tehát az országban véleménydiktatúra áll fenn, és megszűnik a jogállamiság. Másrészt eluralkodik a populizmus (jelen korunk egyik neoliberális kulcsszava), ami annyit jelent, hogy egyes kormányok az emberek, a választók többségi véleményének az „uszályába” kerülnek és meggondolatlanul, szakmaiatlanul és amatőr, primitív módon követik a népi elvárásokat, s ez végső soron gazdasági csődbe juttatja az országot (hiányzik a piac szakértelme!). Harmadrészt túl sok népszavazást tartanak ezek az országok, s ezzel ismét csak a meggondolatlan tömegvéleményeknek adnak teret a szakértelemmel szemben (az Európai Bizottság a 2016 őszen Magyarországon a migránsok befogadásáról, a kötelező kvótákról szóló népszavazás kapcsán már-már csalásról, visszaélésről beszélt!). De mindezt mintegy betetőzve, a kritika arról is szól, hogy egyes országokban a választások is manipuláltak, a kisebbség hangja elfojtott, s olyan populista erőket juttatnak hatalomra az emberek, akiknek fogalmuk sincs a globális piacgazdaság követelményrendszeréről.

A globális elit állammal és demokráciával szembeni kritikája a liberalizmus védelmében azonban megtévesztő, sőt, szemfényvesztőnek is nevezhető. Azzal ugyanis, hogy kritizál és megkérdőjelez választásokat, népszavazásokat, illetve a kisebbségek szempontjainak fontosságára hívja fel a figyelmet, valójában nem tesz mást, mint eltorzítja a liberalizmus valahai balanszszerepét, s a kisebbségeknek és egyéneknek követel többletjogokat a többséggel szemben. Ez látenszen már a legitim módon megválasztott kormányok elleni támadás, amely így közvetetten a nemzetállamot próbálja szuverenitásában megingatni (dekonstruálni).

E kritikai érvelés lényegében azt állítja, hogy a demokrácia többségi elvének érvényesítése a kisebbségek rovására önkényhez, egyeduradalomhoz vezet. Ebben az összefüggésben jön elő az a kritika, hogy az érintett országok már nem liberális demokráciák, hanem illiberális demokráciák, rosszabb esetben autokráciák vagy diktatúrák (ezt a kritikát az utóbbi években Magyarország és Lengyelország számtalanszor megkapták). Ha jobban belegondolunk, akkor észrevehetjük, hogy ez a felfogás a demokratikus elvet gyakorlatilag a populizmussal azonosítja, s a

demokráciát a liberalizmussal helyettesíti be. Szavakban ugyan a demokráciát akarja megmenteni, de valójában a demokrácia helyébe állítja a liberalizmust és a demokráciát megszünteti, „felülírja”.

Utóbbi azért is állítható, mert a neoliberálisok számára a valódi társadalmi tudás nem a választók hektikus és tájékozatlan többségénél rejlik, hanem a felkészült, szakmailag kompetens egyénnél, aki leginkább közgazdász, pénzügyi szakember, és átlátja a globális bonyolult gazdasági és pénzügyi folyamatait, egyben a piac szereplője (de leginkább a Goldman Sachs vagy más giga-pénzintézet volt alkalmazottja). Ebben az összefüggésben a (neo)liberális demokrácia nem más, mint a globális piac szereplőinek, szakértőinek helyzetbe hozása, kiszolgálása, ha kell, a többséggel szemben is. Másképpen, a demokráciában is a legtehetségesebb és legdinamikusabb egyének és csoportok uralma kell, hogy érvényesüljön, s ők ezen a terepen találhatók.

„Liberális” eljárások az unión belül

A továbbiakban néhány példával illusztrálom azt, hogyan és milyen formában jelentek meg az Európai Unión belül azok az eljárásmodok, amelyek az unió liberális elitjének az érdekeit, szempontjait és politikai céljait juttatták érvényre a demokratikus döntéshozatal rovására.

A globális elit hálózataival átszőtt és irányított Európai Unió, illetve tágabban a brüsszeli bürokrácia új európai alkotmányt kívánt elfogadtatni a kétezres évek elején, hogy a megfelelő reformokkal közelebb kerüljön a nem is titkolt cél, a szuperföderális Európai Egyesült Államok megvalósítása felé. Ám az Európai Alkotmánytervezet, mely – jól emlékezhetünk – nem tartalmazta az unió keresztény gyökereire való hivatkozást, elbukott a francia és a holland népszavazásokon. Azt hinné az ember, hogy ebben az esetben az alkotmány gyökeres átdolgozása következhetett volna. Ám erről szó sincs, az unió elit úgy döntött, hogy néhány fejezetet kidobva, de a szöveg döntő részét változatlanul hagyva már nem, mint alkotmányt, hanem mint szerződést teszik a tagállamok elé aláírásra. A Lisszaboni Szerződést alá is írták a tagállamok 2007. december 13-án. Írország azonban mégis népszavazást tartott a szerződésről – egyedül a tagállamok közül –, s az ír nép 2008. június 12-én nemet mondott a kormány által már aláírt szerződésre.

Mi történt ekkor? Elkezdődött az uniós elit és az ír politikusok tárgyalása, s „kreatív” megoldásra jutottak: az íreknek bizonyos külön garanciát adtak néhány kérdésben, s 2008. október 2-án megismételték (!) a népszavazást. Láss csodát, a kellően erőteljes propaganda hatására az ír nép ekkor már megszavazta a szöveget, így a Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-én életbe lépett. (Talán az sem véletlen, hogy a hagyományos katolikus ország 2015-ben népszavazáson fogadta el az egyneműek házassághoz való jogát is.)

Innen eredeztethető a nem megfelelő eredménnyel záruló szavazások megismétlésének a módszere, mint kétséget kizáróan antidemokratikus eljárás.

A következő „technika” a tagállamok kormányfőinek nem parlamenti választás, hanem delegálás útján való pozícióba helyezése. Ez 2011-ben kétszer is megtörtént, mégpedig Görögországban és Olaszországban. Mindkét ország pénzügyi és adósságválságba került, s ekkor úgy döntött az uniós és a globális elit, hogy parlamenti választások helyett, informális nyomásgyakorlással egyszerűen lemondatták Silvio Berlusconi és Jorgosz Papandreu miniszterelnököket, s utána „szakértői” – értsd: az IMF, Világbank, Európai Központi Bank, Európai Bizottság akaratát végrehajtó – kormányokat neveztek ki a két ország élére. Lukasz Papadímoszt delegálták a görög kormány élére, aki jellegzetesen a globális pénzügyi elit tagja: Amerikában a Columbia Egyetemen végzett, a Federal Reserve Bank (FED, a magánkézben lévő jegybank) közgazdászaként dolgozott, később a globális elit egyik központi testületének, a Trilaterális Bizottságnak is a tagja lett. Mario Monti került az új olasz kormány élére, aki pedig előtte az Európai Bizottság gazdasági területeket felügyelő biztosa volt két alkalommal is. Mindketten végrehajtották a szokásos leckét: átfogó megszorítások, következményképpen a nép életszínvonalának látványos romlása.

Íme, itt áll előttünk két módszer a demokratikus eljárások szétzilálására, megfúrására, ellehetetlenítésére: a delegálás és a megismételt szavazás. Utóbbi 2018 decemberében ismét elővették, mégpedig a migránsoknak szóló humanitárius vízum európai parlamenti szavazásakor. Tanulságos volt megfigyelni a migránsbarát képviselők megdöbbenését és felháborodását a számukra sikertelen szavazás láttán. López Aguilar úr, a betérjesztő két másodperc múlva már „pontosan tudta”, hogy itt technikai hiba történt és azonnal kérte a szavazás megismétlését, s ez utóbbi már sikeresnek bizonyult

Végül érdemes még megemlíteni a Sargentini-jelentésről szóló európai parlamenti szavazást 2019 szeptemberében, ahol egyértelműen elbukott a

jelentés, hiszen nem szerezte meg a jelenlévők kétharmadának szavazatát. Ám mit számít ez? A kreatív liberálisok kiharcolták, hogy a tartózkodó szavazatok ne számítsanak szavazatnak. Ez nem volt más, mint a demokrácia szokásrendjének nyilvánvaló megcsúfolása.

Folytathatnánk tovább azzal, hogy a brüsszeli elit, ha kell, egyszerű többségi döntésre akar áttérni, más esetekben pedig a konszenzusos elvet hangoztatja, mikor, milyen helyzetben, milyen manipulációs technikákra van szükség a céljaik eléréséhez.

Delegálás, egyszerű többség, szavazások és népszavazások megisméltése vagy éppen konszenzus kikényszerítése hálózati eszközökkel: mind-mind azt a „szép új világot” célozza meg, amelyben csupán színpadi kellékké, manipulatív legitimációs eszközzé silányodik, s végül elporlad a demokrácia.

Összegzés

Ha jobban belegondolunk, a liberális demokráciák liberális nem-demokráciákká vagy autokráciákká változhatnak, amennyiben a választást és a demokratikus formulákat lebecsülik, a többségi akaratot pedig populizmusnak tartják. Ma már látszik, a globális szereplők korántsem tartanak ördögtől való gondolatnak a választás helyett a delegációt, a „legjobb szakértők” globális és helyi (értsd: nemzeti) intézmények élére helyezését – akiket természetesen „csak és kizárólag” a jóindulat, a közjó iránti elkötelezettség vezetne. A többségi, a népfeltség elvére épülő demokráciákkal szembeni neoliberais kritika hátterében – mint említettem – a nemzetállamok meggyengítésének és eltüntetésének szándéka áll, csak ezt természetesen nem fogják a nyilvánosság előtt felvállalni, helyette válogatottnál válogatottabb jelzőkkel és szavakkal „aggódnak” egyes országok demokráciáiért.

Miközben nyilvánvaló, hogy ma, a 21. században a demokráciák számos válfaja létezik és létezhet, ezek közül csak az egyik a (neo)liberais demokrácia, de emellett létrejöttek és működnek – adott esetben nagyon hatékonyan – többségi demokráciák, kereszténydemokráciák, egyes ázsiai országra jellemző félig autoriter demokráciák, választási demokráciák, illetve ezek különféle kombinációi (melyek az adott ország történelmi, gazdasági és kulturális

feltételeihez jobban alkalmazkodnak, mint a liberális demokráciák!). (Itt jegyzendő meg, hogy Magyarország politológia értelemben a többségi demokráciákhoz tartozik, értékrendjét tekintve pedig kereszténydemokráciának nevezhető.)

A liberális demokrácia neoliberais abszolutizálói voltaképpen azt vallják, hogy a globálissá vált világot és annak gazdasági folyamatait nemzetállami szinten már nem lehet megérteni, átlátni, kezelni, befolyásolni és irányítani. Ergo nincs más alternatíva, mint hogy a világ vezérlését azokra bizzuk, akik a globális folyamatok élén állnak és meghatározzák azokat. Egyszóval – Arisztotelész után szabadon – egy modernkori arisztokráciára van szükség, amelyet mai szavakkal leginkább elitokráciának nevezhetnénk. Az elitokrácia azért jó szó ide, mert a demokrácia ellentéte, tehát a népuralom helyett az elit uralmát jelenti.

És itt bezárul a kör: a „liberális” demokrácia ebben az eltorzított, az eredetitől fényévekre eltávolodott formájában nem más, mint demokrácia nélküli elitizmus, globális hierarchia.

Fricz Tamás

A politikatudomány kandidátusa (PhD)

A Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum tudományos főmunkatársa, tudományos csoportvezető

Az Alapjogokért Központ kutatási tanácsadója